

MODERN EKONOMISK BROTTSLIGHET

AV HOVRÄTTSFISKAL STEN HECKSCHER, STOCKHOLM

Ekonomisk brottslighet är högsta mode för närvarande. I den här lokalen har diskussionen fått en värdig inramning. För att ironisera litet kan man säga att begreppet ibland används för att beteckna världens samlade ond-ska. Men jag tycker att det är positivt att den kriminalpolitiska debatten nu handlar mer om värderingar och moral än den gjort på länge. Det har blivit ett stort och välgörande hål i den fasad av förment objektivitet och falsk intressegemenskap, som alltför länge fått ha ett alltför stort inflytande på det kriminalpolitiska meningsutbytet. Man får nu hoppas att det här visar sig vara mer än en moderörelse, och att uppmärksamheten kring eko-nomisk brottslighet blir mer varaktig och leder längre än till de blygsamma resultat vi hittills har sett, både när det gäller forskning och kriminalpoli-tiskt handlande.

För svenskt vidkommande fick diskussionen ordentlig fart i mitten av 1970-talet. Massmedia spelade en betydelsefull roll. Det finns skäl att sär-skilt nämna redaktionen för TV-programmet Rikets Affärer som genom kompetens och flit lyckades rota fram ganska uppseendeväckande upplys-ningar rörande några affärer som främst handlade om hur man för ut stora summor pengar ur landet.

En av förutsättningarna för deras arbete var att det bland människor som arbetar ute på fältet – kanske främst poliser och skattefolk – fanns en tilltagande ilska och vanmakt inför den lätthet med vilken det gick att »lura« myndigheterna och utnyttja den ineffektivitet som var en följd av bl. a. otidsenlig och ofullständig lagstiftning och otillräckliga utrednings-resurser. Man kände sig också provocerad av de mäktigas kriminalitet, av den nonchalans och den tilltagande skamlöshet med vilken lagbrytarna behandlade myndigheterna och dessutom klarade sig undan. Oavsett poli-tisk uppfattning blev man moraliskt indignerad.

Den ekonomiska brottsligheten blev så småningom också ett vanligt före-kommande ämne i den politiska debatten, där oppositionen undrar varför regeringen passiv åser ohederligheten, medan regeringen framhåller hur kraftigt insatserna mot denna brottslighet har förstärkts. Vem som bör ha det sämsta samvetet tänker jag inte gå in på här och nu.

Artikeln återger ett av de två inledande inläggen vid 1979 års nordiska krimi-nalistmötes i Oslo diskussion om ekonomisk brottslighet. Den andre referenten var professor Vilhelm Aubert från Oslo. Hans inlägg föreligger inte i skriftlig form och har därför inte kunnat återges här.

Innan jag går vidare skall jag helt kort säga något om vad jag menar med ekonomisk kriminalitet. Definitionsproblemet kan inte avfärdas som en betydelselös akademisk fråga. Om t. ex. statsmakterna säger sig vilja prioritera kampen mot sådan kriminalitet, men definitionen blir mycket vag och dessutom innefattar t. ex. all sorts förmögenhetsbrottslighet är risken stor för att de ökade resurserna i själva verket inte kommer att leda till någon förskjutning av tyngdpunkten i brottsbekämpningen. Och det får politiska konsekvenser om också kampen mot den s.k. ekonomiska brottsligheten blir en kamp mot samma gråtjuvar och småbedragare som vi har hållit på att låsa in i våra fängelser under långa tider. Det kan bl. a. förläna den gamla vanliga inlåsningsen en ny och ännu falskare respektabilitet.

Nu medger dessvärre inte tiden några längre utläggningar. Men Vilhelm Aubert har ju ägnat frågan en del tid, så jag kan vara kort.

För det första skall det vara normstridiga handlingar inom ramen för näringsverksamhet som i övrigt är legal. Det vore, som Per Ole Träskman har pekat på, olyckligt – också för juridiskt arbete och särskilt lagstiftningsverksamhet – att hålla sig med strikt juridiska kriterier och sätta gränsen vid gränsen för det straffbara området. Då förlorar man perspektivet och den väsentliga diskussionen om värderingar – om vad som bör vara otillåtet. För det andra bör det vara en viss grad av planering och system i lagöverträdelsena. Jag tror också att man åtminstone för vissa ändamål skulle tjäna på ytterligare en avgränsning. Om det verkligen skall bli fråga om en förändring av samhällsinsatserna är det de grova fallen som är intressanta. Vad man är ute efter är trots allt inte att någon av ett förbiseende försummar att ge in en anmälan som alla vet skulle ha beviljats, eller att man under en begränsad tid och utan nämnvärda konsekvenser obetydligt överskrider den nivå på förorening som har ansetts som acceptabel. Man bör försöka koncentrera sig på de grova och flagranta regelöverträdelsena och de som på grund av planering och kunskaper har en viss nivå av komplexitet och förfining.

Men vad som från praktiska utgångspunkter trots allt är viktigast i sammanhanget, åtminstone för närvarande, det tror jag blir att konkret ange vilka sorters transaktioner man menar. Det är viktigt för att hålla liv i en rörelse mot ekonomisk kriminalitet. Om man inte konkretiserar och exemplifierar blir det knappast mer än en modenyck, luften går ur ballongen om diskussionen bara hålls på ett allmänt plan.

Och det är nog genom exempel jag bäst förklarar vad jag menar.

Jag talar om skattebrott och skatteflykt, valutatransaktioner över gränser, miljöbrott, brott mot arbetarskydd, subventionssvindlar, systematiska konkurser med allt vad som hör dit. Jag talar om fastighetsspekulationer, import och export i strid med tullbestämmelser, privatbankirer, olaglig arbetsförmedling etc.

Och när man gör en sådan exemplifiering, då får man klart för sig att man rör sig över ett jättelikt område och att det rör sig om ganska olikartade företeelser.

Det får i sin tur följder för hur ekonomisk brottslighet skall motverkas. Det hävdas ibland att myndigheterna måste ta »ett samlat grepp«. Det finns inget sådant, det är en myt. Det finns knappast några generellt användbara modeller eller metoder, de måste anpassas till det område man för ögonblicket ägnar sig åt.

Man kan spekulera över vad det berodde på att vi har fått den här diskussionen. Jag har svårt att tro att det var en slump. Jag har i och för sig redan antytt en möjlig orsak – en tilltagande frustration hos en del personer som arbetar på det här fältet. Men det är knappast den enda eller ens den viktigaste orsaken. Eftersom skälen enligt min mening har ganska litet med juridik, kriminalpolitik och rättsväsende att göra, rör jag mig mer än vanligt på osäkert vatten, men jag skall ändå sticka ut huvudet och komma med några spridda funderingar. Det bör rimligen ha att göra med de villkor och förhållanden som styr verksamheten i företag, alltså företagens miljö. Det är uppenbart att den blandekonomiska miljön med en jämförelsevis hög grad av intervention från det allmänna både när det gäller regleringar och subventioner, tillsammans med sämre tider, dels ger goda förutsättningar för ekonomiska brott, dels riktar uppmärksamheten mot en del av dem som begås.

Många av de företeelser som det är fråga om, t. ex. olika former av subventionssvindlar, vissa transaktioner i samband med konkurser etc., vore lika omöjliga i en renodlad marknadsekonomi som i ett system med planhushållning. Och dåliga tider, att många företag har problem med att överleva, betyder dels att frestelsen till olagliga och osnygga transaktioner blir större, dels att sådana transaktioner oftare kommer i dagen, eftersom så ofta sker i samband med krissituationer. Och ju mer komplicerad regleringen blir, desto fler regler finns det att överträda, regler vid vars tillkomst den brottsförebyggande aspekten sällan har stått i förgrunden.

Det här är knappast den enda förklaringen, och jag tror för övrigt inte heller att jag lyckats göra min beskrivning särskilt förfinad. Och ytterligare en tänkbar förklaring har med den kriminalpolitiska utvecklingen att göra.

Vid gårdagens plenarmöte diskuterades den förskjutning i straffsystemets principer och inriktning som i och för sig har varit på gång länge, men som nu efter cirka tjugo år också börjar slå igenom i den officiella kriminalpolitiken. Jag skall inte gå djupare in i detta för mig i och för sig så kära ämne. Jag skall nöja mig med att konstatera att förskjutningen troligen stimulerar intresset för moderna ekonomiska brott som begås av högstatuspersoner. I och med att man slutar att betrakta kriminalitet som tecken

på behandlingsbehov hos lagbrytaren, i och med att man uppmärksammar sociala skevheter i straffsystemet, och i och med att proportionalitet mellan brott och straff åter skjuts fram tillsammans med uppmärksamhet på de värderingar som strafflagen och dess tillämpning ger uttryck för, därmed blir det också viktigt att fästa ökad uppmärksamhet vid den ekonomiska brottsligheten.

Så tänkte jag säga något om de kontrollproblem man möter vid ekonomisk brottslighet. Om man vill komma åt och begränsa ekonomisk brottslighet står man inför situationer som ofta och på väsentliga punkter skiljer sig från vad man är van vid. Skillnaderna innebär i regel ökade svårigheter i alla skeden och på alla plan.

Till att börja med är ekonomisk brottslighet svårare att *upptäcka och utreda* än traditionella brott.

Traditionell brottslighet kommer till myndigheternas kännedom så gott som undantagslöst genom att den som har drabbats anmäler det. Den ekonomiska brottsligheten kan däremot ofta *synas* vara offerlös, relationen mellan gärning och offer är mindre direkt än vid traditionella brott. Det är sällan någon som har blivit bestulen direkt, eller som har blivit slagen på käften. Dessutom kan det ibland ligga i offrets intresse att det som har hänt inte blir känt. I en stor brottsutredning i Sverige för några år sedan – det rörde sig om en tjänsteman i ett försäkringsbolag som hade förskingrat miljonbelopp – hade polisen stora svårigheter att få tag på målsägare som ville medverka i utredningen. Det berodde säkert på att de som hade blivit lurade var föga intresserade av att svara på frågor om hur de hade fått tag på de pengar som tjänstemannen sedan hade förskingrat. De som drabbas direkt har ofta själva begått brott. Andra exempel på låg anmälningsbenägenhet är arbetstagare som får ut sin lön utan skatteavdrag, eller som är oroliga för att mista jobbet om det ställs krav på att arbetsgivaren skall uppfylla bestämmelser om arbetarskydd. Och vid t. ex. miljöbrott och skattebrott eller olagliga fastighetsspekulationer finns det sällan individer som känner sig så direkt drabbade att de anmäler vad de vet till polis eller annan myndighet.

Nu betyder det här inte att ekonomisk brottslighet *är* offerlös, eller att det på längre sikt ligger i t. ex. en arbetstagares intresse att arbetarskyddet är dåligt eller att arbetsgivaren inte betalar in skatt och sociala avgifter. Skadeverkningarna av ekonomisk brottslighet är – åtminstone mätt i ekonomiska termer – avsevärt större än skadorna av traditionell brottslighet också för den enskilde. Det är viktigt att forskare och opinionsbildare anstränger sig att konkret illustrera vilka följder omfattande ekonomisk brottslighet får för enskilda medborgare.

Det här för över till en annan svårighet att bekämpa ekonomiska brott. Övervakningen av att lagarna följs åvilar ofta i första hand andra myn-

digheter än polis och åklagare. Och myndigheter som skall se till att bestämmelser om t. ex. beskattning, miljö- och arbetarskydd efterlevs tänker sällan så att säga i strafftermer. Det ligger inte i linje med deras vanliga sätt att handla att anmäla t. ex. ett företag till polisen. Och vad värre är, de har ofta en dubbelroll, de är ofta samtidigt de som fastställer normerna och övervakar att de efterlevs, och skall dessutom ge råd och annan service till de potentiella lagöverträdarna. Bortsett från de principiella problem som detta reser, kan man lätt tänka sig att övervakningsmyndigheten anser att det kan slå tillbaka som kritik av den egna myndigheten om lagöverträdelser polisanmäls och leder till rättegång och dom. Det kan ju tolkas som att övervakning och rådgivning inte har skötts på ett tillfredsställande sätt. Det blir en svåracceptabel intressegemenskap mellan lagöverträdare och kontrollant.

Åtminstone i Sverige har det ofta hänt att myndigheterna har sett genom fingrarna med lagöverträdelser av sysselsättningspolitiska skäl. Om ett företag i svårigheter tvingas sköta sina förpliktelser kan det tänkas leda till att driften måste stoppas och företaget läggas ner, med ökad arbetslöshet som resultat. I en sådan situation är det inte så konstigt att framför allt lokala myndigheter väljer att inte ingripa. I tidskriften *Retfærd* nr 9 har Per Ole Träskman och Hannu Takala berättat om ett lysande exempel på sådana motsättningar.

En annan uppenbar svårighet med ekonomiska brott är att det rör sig om transaktioner av helt annan och betydligt mer komplicerad karaktär än t. ex. en stöld eller ett checkbedrägeri. Gärningsmannen har oändligt mycket större möjligheter att planera och dölja sina förehavanden och kan tillvarata också dessa möjligheter – i motsats till den vanlige inbrottstjuven. Det är fråga om resursstarka lagöverträdare som ofta har en viss kontroll över det system mot vilket brottet i en första omgång riktar sig, och som dessutom vid behov kan utnyttja kunniga rådgivare, vilket kan göra deras transaktioner än mer svårgenomskådliga.

Ytterligare ett problem är att utredning av ekonomisk brottslighet kräver samarbete och informationsutbyte mellan flera olika myndigheter i ett land. Ofta behövs internationellt samarbete och informationsutbyte. Det är arbetsformer som man inte är van vid eller inställd på. Prestige- och revirtänkande kan också skapa svårigheter. Man kommer också lätt i konflikt med sekretessbestämmelser och integritetshänsyn. I vissa fall skulle t. ex. ADB-teknik och samkörning av olika register och för all del också informationsutbyte med andra metoder kunna vara till hjälp. Men farorna med detta påpekas numera – med rätta – allt oftare och blir mer uppenbara när tekniska hjälpmedel utvecklas. Denna tendens verkar i en riktning som gör kontrollen svårare.

Och när det gäller andra länder kan det dels vara så att man gärna vill

vara skatteparadis eller centrum för världens rederier och därför inte lämnar information. Dels kan det röra sig om länder där samarbete och informationsutbyte kan leda till att man själv får smutsiga händer.

Jag tror att det blir svårt att bemästra kontrollproblemen med enbart gängse metoder, alltså med särskilda kontrollmyndigheter. Av olika skäl kan man den vägen aldrig komma åt mer än toppen av isberget. Och även på det här området finns det klasskillnader mellan lagbrytarna och det blir säkert som vanligt snarare de små än de stora som åker fast. Det är för övrigt inte önskvärt att bygga ut system av överordnad kontroll till de dimensioner som skulle vara nödvändiga. En sådan maktkoncentration och centralisering kan inte godtas. Kontrollproblemen måste attackerar mindre konventionellt än vi hittills har gjort.

En viktig väg är att försöka vidareutveckla metoder för *medelbar* kontroll, kontroll genom intressenter, genom de grupper som är de potentiella offren för ekonomiska brott. Det ger också bättre möjligheter till kontroll inifrån, och den förebyggande effekten av sådan kontroll är säkert större än av traditionell kontroll genom myndigheter.

För att utveckla sådana här indirekta kontrollmetoder måste man närma sig bestämda områden på ett konkret sätt. Det finns knappast några allmängiltiga lösningar eller samlade grepp. Det gäller att finna ut t. ex. vilken grupp som kan komma att drabbas av fastighetsspekulationer eller miljöbrott och ge dem vägar och medel att bedriva kontroll. Låt t. ex. miljögrupper få besvärsmätt vid beslut om tillstånd enligt miljölagstiftningen och bygg ut arbetstagarnas rätt till insyn i företagens ekonomiska dispositioner. Man måste även undersöka i vad mån särskilda yrkesgrupper såsom advokater, revisorer och mäklare kan ges en ställning och tilldelas uppgifter som kan bidra till en bättre medelbar kontroll av ekonomisk verksamhet.

Det här är naturligtvis inte heller problemlöst. Man kan t. ex. lätt tänka sig situationer med en skenbar eller verklig intressegemenskap och besvärliga lojalitetskonflikter. Arbetstagarna kan vara rädda för permitteringar, och därför vara mindre benägna att motsätta sig att företaget fortsätter driften trots att den borde stoppas, och på ett illojalt sätt utnyttjar regler om lönegaranti eller om betalningsansvar för skatter. Och en revisor avlönas av den han skall kontrollera och kan dessutom ibland ha en dubbel roll som både kontrollant och rådgivare. För övrigt vet vi inte heller hur effektiv sådan kontroll kan bli.

Egentligen hade jag tänkt säga något om de särskilda problem som möter vid lagstiftning på det här området. Men av tidsskäl begränsar jag mig till några kommentarer kring *rättssäkerhetsfrågor*.

Ett argument som brukar riktas mot förslag till lagändringar på det här området är nämligen att rättssäkerheten hotas. Det har vi hört i Sverige när det gäller t. ex. bevissäkringslagen, förslag till skatterättslig general-

klausul och frågan om kontroll av vissa utlandstransaktioner. Rättssäkerhet är fint, ett riktigt honnörsord, det är något som alla tycker är bra och att vi skall ha. Men den diskussionen går enligt min mening lätt på sned. Man kan få den uppfattningen att rättssäkerheten alltid ligger på en bestämd nivå och att kraven alltid är desamma, när det i själva verket dels alltid rör sig om en avvägning mot effektivitet, som bör utfalla olika i olika situationer, dels är ett begrepp med många dimensioner.

Här behöver debatten nyanseras.

En faktor som måste in i diskussionen är maktdimensionen. Rättssäkerhet behövs för att ge skydd mot övergrepp. Det är då naturligtvis väsentligt vilken position den har som skall skyddas. Jag är den första att medge att det brister i rättssäkerheten för de grupper som rättsväsendet vanligen ägnar sig åt och slår hårdast mot. I ett möte som tyvärr pågår samtidigt med detta diskuteras just bristerna i rättssäkerheten för en sådan grupp, nämligen fångarna. Men de som ägnar sig åt och skor sig på den sortens transaktioner som diskuteras vid det här sektionsmötet har i regel en helt annan samhälls- och maktposition än rättsväsendets vanliga kunder, och de har helt andra möjligheter att skydda sig. De blir mycket sällan fångar.

Därtill kommer att deras metoder är helt andra än den vanlige kafé- och gatuboxarens. Som jag sade för en stund sedan är det ofta fråga om förfinade metoder, med en helt annan grad av planering och medvetenhet, med en ständigt närvarande strävan och stora möjligheter att dölja vad som sker. Det har också betydelse vid avvägningen av rättssäkerhet.

Det är skillnad mellan de mäktiga och de maktlösa, mellan de resursstarka och de resursfattiga. Dessa skillnader betyder också skillnader i deras faktiska rättssäkerhet. Rättssäkerhet handlar inte bara om lagregler. Genom den formella likställdheten har somliga mycket gott om rättssäkerhet, för mycket, och andra har för lite. Detta är ett uppenbart förhållande som måste beaktas vid lagstiftning och rättstillämpning.

Så hade jag tänkt säga något om *straffen* för ekonomiska brott.

I den svenska diskussionen förekommer det ibland att politiker och andra indignerat utropar: Skilj på brott och omoral. Och jag förstår vad de menar och håller med om att man inte skall bestraffa människor för vad de gjort om det inte var förbjudet då det skedde.

Men ett motsatt fältrop är kanske ännu viktigare. Föreنا brott och omoral, gör rättssystemet mindre omoraliskt. Och då är jag tillbaka där jag började.

Lagstiftningen, och inte minst strafflagstiftningen, är ett system av värderingar. Däri ligger säkert också en stor del av den förmåga det kan ha att påverka mänskligt handlande. Men det blir då viktigt vilka värderingar systemet ger uttryck för, inte minst för att det i största allmänhet skall inge tilltro och därmed leda till det resultat man önskar.

Men vilka värderingar förmedlar det straffrättsliga systemet? Vilka straffsätser har vi för olika brott och vilka är det som sitter i fängelse? Speglas intresset för den ekonomiska brottsligheten här, har politikernas uttalanden om dess allvar någon motsvarighet i verkligheten?

Frågan är retorisk och svaret är naturligtvis nej. Det är de traditionella brotten som har de höga straffsätserna och det är fortfarande de gamla vanliga tjuvarna som sitter i fängelse. Straffet för grova miljöbrott är högst ett års fängelse och för grov stöld sex års fängelse. Varje år dömer vi i Sverige över 2 000 vanliga tjuvar till fängelse och cirka 100 till samma sorts – men avsevärt kortare – straff för skattebrott.

Det här beror på många faktorer av vilka jag har berört en del, t. ex. kontrollproblemen, filtren i rättsväsendet och det onyanserade rättssäkerhetsbegreppet och svårigheterna att ändra lagstiftningen. Men det finns fler skäl.

Straffbestämmelserna för ekonomiska brott har i regel tillkommit relativt sent och i en tid då vi kanske dels rent generellt är mer skeptiska till straff som styrform än förut, dels strävar efter en lägre straffnivå. Och jag gillar naturligtvis de tendenserna. Men jag finner det ironiskt och svårt att godta att just de ekonomiska lagbrytarna drar så jämförelsevis stora fördelar av detta.

För det första tror jag inte att straff är mindre verkningfulla vid moderna, planerade och systematiska lagbrott än vid traditionell brottslighet, som ofta begås i affekt, under alkoholphåverkan eller i någon slags nödsituation. Det är snarare tvärtom. Och för det andra finner jag det orimligt med den relation mellan straffen för moderna och för traditionella brott som har blivit följden av utvecklingen. De värderingar som rättssystemet därigenom speglar blir helt oacceptabla och ett hån mot våra vanligaste gråtjuvar.

Men, invänder somliga, ekonomisk brottslighet styrs av helt andra och betydligt mer komplicerade realiteter än straff och hot om straff. Det är meningslöst att försöka utnyttja straffsystemet.

Och kanske är det så. Men det gäller i så fall också den traditionella brottsligheten, och för att det budskap rättssystemet förmedlar skall bli godtagbart, mindre omoraliskt än det nu är, så måste vi ändra på prioriteringarna när det gäller bruket av straff. Och inom parantes skulle det säkert betyda mer för förhållandena i fängelserna än de flesta kriminalvårdsreformer om andelen högstatusförbrytare i fängelse blev större.

Men här hotar oss en annan fara. Om vi hittar en eller annan »ekonomisk förbrytare« och straffar honom under vederbörliga former, kan det förlåna rättssystemet en ny – men kanske missvisande – legitimitet om vi inte ser till att det här förändras på allvar. Det räcker inte med någon enstaka småhandlare i fängelse, om resten går fria eller fortsätter att få de

helt symboliska bötesstraff som t. ex. Jørgen Jepsen har skildrat från arbetsmiljöområdet. Det här pekar också på betydelsen av vad jag sade inledningsvis, att man bör koncentrera sig på de grova och flagranta fallen, och överväga andra kontrollmedel för bagatellerna. Det fordras en rejäl och genomgripande omprioritering, både kvantitativt och kvalitativt, om vi inte skall riskera att »behandlingsideologin« skall avlösas av en »rättvisideologi« som också kommer att dölja vad som verkligen föregår. Och den omprioriteringen måste också innefatta en rejäl sänkning av straffnivån för traditionella brott. Men man har kanske skäl att fråga sig om politikernas intresse för den ekonomiska brottsligheten sträcker sig så långt som behövs.

Till slut, om vi gör det orealistiska tankeexperimentet att vi verkligen effektivt skulle lyckas bekämpa den ekonomiska brottsligheten, vad skulle då hända? Skulle allting bli frid och fröjd och som på bröllop, barnen sjunga och fåglarna kvittra.

Det tvivlar jag på.

För även om man intar den tämligen militanta attityd som jag intar, måste man medge att såsom samhället är organiserat och fungerar i dag skulle det leda till stora svårigheter och inte bara standardstegringar, t. ex. genom ett bättre fördelat skattetryck, utan också till påfrestningar för ekonomin och sysselsättningen. Jag har pekat på några sådana svårigheter. Särskilt under dåliga tider är det sannolikt att en högre grad av kontroll främst drabbar mindre och svagare företag, och att det blir de stora som överlever, företag som är svåra att styra, bl. a. eftersom de i kraft av sin betydelse har stort inflytande på de regler som skall styra. Men låt mig ta ytterligare ett exempel för att illustrera vad jag menar. Låt oss anta att ett svenskt varv skall leverera ett stort fartyg vid en viss tidpunkt och att för sen leverans leder till skadestånd med miljonbelopp. För att åta sig det för varvsindustrin mycket viktiga uppdraget måste varvet anlita högkvalificerad arbetskraft som skulle tjäna avsevärt mycket mer pengar på oljeplattformarna i Nordsjön. Det är då inte bara lockande att använda grå arbetskraft som får olagliga eller icke avtalsenliga förmåner. Möjligheten att göra det kan dels vara en förutsättning för att åta sig uppdraget och därmed för att bereda många andra människor arbete. Dels blir det en förutsättning för att undgå det stora skadeståndet som skulle ytterligare förvärra den svenska varvsindustrins situation.

Som det nu är kan det se ut som om den ekonomiska brottsligheten fungerar som olja i samhällsmaskineriet. De belopp man talar om att den omsätter cirkulerar delvis i samhället och bidrar bl. a. till sysselsättningen. Så är det vare sig vi vill eller inte, och det är lika bra att medge. Detta sammanhänger med frågor som det skulle föra för långt att gå in på här. Det har att göra med hela produktionsordningen och med grundläggande motsättningar mellan kapital och arbetskraft.

Men också i det begränsade perspektivet är ekonomisk brottslighet ett grundskott mot försök till en bättre fördelning av våra resurser. Den hotar samhällsandan och äter oss inifrån. I ett litet land som Sverige räknar man med att det rör sig om mellan 10 och 40 miljarder kronor årligen i skatte- och valutaflykt.

En uppenbar slutsats är att den ekonomiska brottsligheten aldrig kan komma att effektivt bekämpas utan långtgående förändringar i det samhällsmaskineri den smörjer. Och om de förändringarna skall till eller inte, det är knappast något som bestäms på ett nordiskt kriminalistmöte.

Sten Heckscher